

Istungidokument

B9-0131/2024

5.2.2024

RESOLUTSIOONI ETTEPANEK

nõukogu ja komisjoni avalduste alusel

vastavalt kodukorra artikli 132 lõikele 2

valimistejärgse olukorra kohta Serbias
(2024/2521(RSP))

**Viola von Cramon-Taubadel, Jordi Solé, Henrike Hahn, Francisco
Guerreiro, Tineke Strik, Bronis Ropé, Gwendoline Delbos-Corfield,
Nicolae Ștefănuță, Ignazio Corrao**
fraktsiooni Verts/ALE nimel

**Euroopa Parlamendi resolutsioon valimistejärgse olukorra kohta Serbias
(2024/2521(RSP))**

Euroopa Parlament,

- võttes arvesse ühelt poolt Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning teiselt poolt Serbia Vabariigi vahel sõlmitud stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingut, mis jõustus 1. septembril 2013¹,
 - võttes arvesse Veneetsia komisjoni ning OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (ODIHR) 15. detsembri 2022. aasta ühisarvamust Serbia demokraatlike institutsioonide toimimist reguleeriva põhiseadusliku ja õigusraamistiku kohta,
 - võttes arvesse oma varasemaid resolutsioone Serbia kohta, eelkõige 10. mai 2023. aasta resolutsiooni komisjoni Serbiat käsitleva 2022. aasta aruande kohta²,
 - võttes arvesse oma 13. detsembri 2023. aasta resolutsiooni Kopenhaageni kriteeriumide kehtestamisest 30 aasta möödumise ja ELi laienemispoliitikale lisatõuke andmise kohta³,
 - võttes arvesse Serbia Vabariigis 17. detsembril 2023. aastal toimunud ennetähtaegsetel parlamendivalimistel käinud rahvusvahelise valimisvaatlusmissiooni avaldust esialgsete järelduste kohta,
 - võttes arvesse kodukorra artikli 132 lõiget 2,
- A. arvestades, et pärast 2023. aasta mais Belgradis ja Mladenovaci lähedal toimunud massitulistamisi korraldati kogu Serbias massimeeleavaldusi loosungi all „Serbia vägivalla vastu“; arvestades, et nende meeleavalduste taustal kuulutas Serbia president Aleksandar Vučić välja ennetähtaegsed parlamendivalimised, mis pidid toimuma 17. detsembril 2023; arvestades, et 17. detsembril 2023 toimusid ka kohalikud valimised 65 linnas ja omavalitsuses, sealhulgas Belgradis, ning toimusid ka Vojvodina volikogu kohalikud valimised;
- B. arvestades, et alates 2012. aastast on kõik Serbia parlamendivalimised peale ühe olnud ennetähtaegsed valimised; arvestades, et tegemist oli kolmandate parlamendivalimistega vähem kui nelja aasta jooksul;
- C. arvestades, et 17. detsembril 2023 Serbias toimunud ennetähtaegseid parlamendivalimisi lähetati vaatlema rahvusvaheline valimisvaatlusmissioon; arvestades, et delegatsiooni kuulusid demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (ODIHR), Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) Parlamentaarne Assamblee, Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee ja Euroopa

¹ ELT L 278, 18.10.2013, lk 16.

² ELT C, C/2023/1065, 15.12.2023, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2023/1065/oj>.

³ Vastuvõetud tekstid, P9_TA(2023)0471.

Parlament;

- D. arvestades, et valimisvaatlusmissiooni esialgsetes tulemustes ja järeldustes rõhutati, et 17. detsembri ennetähtaegsetel parlamendivalimistel, mis olid küll tehniliselt hästi korraldatud ja pakkusid valijatele valikut poliitiliste alternatiivide vahel, domineeris presidendi otsustav osalus, mis koos valitseva partei süsteemsete eelistega tekitas ebaõiglasel tingimused;
- E. arvestades, et pärast valimiste ööd on opositsioonikoalitsioon „Serbia vägivalla vastu“ korraldanud Serbias massimeeleavaldusi, milles nõutakse valimistulemuste tühistamist; arvestades, et opositsiooni liikmed on esitanud konstitutsioonikohtule taotluse valimiste tühistamiseks;
- F. arvestades, et kampaanias domineeris ülekaalukalt ametisolev president Vučić, kes küll ei kandideerinud nendel valimistel, kuid etendas valimistel kesket rolli, kuna osales aktiivselt Serbia Progressipartei (SNS) üritustel, kampaaniaesinemistel televisioonis ja parteimaterjalides, millega ta kuritarvitas presidendi ametit ja andis oma erakonnale ebaõiglase eelise; arvestades, et SNSi juhitud nimekiri sai nime president Vučići järgi, mis rikub põhiseaduslikku põhimõtet esindada Serbia Vabariigi riigi ühtsust;
- G. arvestades, et 19. detsembril 2023 tegid liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja Josep Borrell ning naabuspoliitika ja laienemise volinik Olivér Várhelyi Serbia parlamendivalimiste kohta ühisavalduse, milles nad järeldasid murega, et valimisprotsess nõuab käegakatsutavaid parandusi ja täiendavaid reforme; arvestades, et komisjoni asepresident ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja Borrell ja volinik Várhelyi märkisid samuti, et nad ootavad, et pädevad riiklikud ametiasutused võtaksid läbipaistval viisil järeelmeetmeid seoses eeskirjade eiramise kohta saadud usaldusväärsete teadetega, sealhulgas Belgradi ja teiste omavalitsuste kohalike valimistega seotud süüdistustega, ning kutsusid Serbia poliitilist juhtkonda üles tagama kogu poliitilise spektri ulatuses konstruktiivse ja kaasava dialoogi;
- H. arvestades, et 2023. aasta maailma vabaduse indeksi kohaselt peetakse Serbiat osaliselt vabaks riigiks;
- I. arvestades, et Serbia on olnud ELi kandidaatriik alates 2012. aastast; arvestades, et ELiga ühinemine peab igal juhul olema tulemuspõhine menetlus, mille käigus iga kandidaatriik peab täitma Kopenhaageni kriteeriumid, eelkõige need, mis tagavad inimõiguste, demokraatia ja õigusriigi põhimõtete täieliku austamise;
1. on sügavalt mures tõsiste rikkumiste pärast, millest rahvusvahelised ja riigisisised valimisvaatlejad teatasid seoses 17. detsembril 2023 Serbias toimunud parlamendi-, provintsi- ja kohalike valimistega; on seisukohal, et neid valimisi ei saa pidada vabadeks ja õiglasteks; on mures laialt levinud ja süstemaatiliste pettuste pärast, mis seadsid ohtu Serbia valimiste usaldusväärsuse;
 2. kutsub OSCEd, Euroopa Nõukogu ja komisjoni üles algatama viivitamata Serbia parlamendi-, provintsi- ja kohalike valimiste sõltumatu rahvusvahelise uurimise, pöörates erilist tähelepanu Belgradi linnavolikogu valimistele, määrates selge tähtaja, mis ei tohiks olla hilisem, kui ODIHRi I-EOMi (valimisvaatlusmissiooni) lõpparuande avaldamise tähtaeg; rõhutab, et selle uurimise tulemustest tuleks parlamendile aru anda;

nõuab, et EL ja liikmesriigid ei tunnustaks valimiste tulemusi enne, kui valimistega seotud rikkumiste täielik ja sõltumatu uurimine on lõpule viidud; toetab selle rahvusvahelise uurimise raames ajutise teabekogumissmissiooni viivitamatut lähetamist Serbiasse parlamendi osalusel;

3. kutsub Serbia ametivõime üles rakendama viivitamata ja täielikult ODIHRi ja Veneetsia komisjoni pikaajalisi soovitusi; ootab huviga ODIHRi I-EOMi lõpparuannet, kuid peab kahetsusväärseks, et eelmistest valimistest jäänud soovitusi ei ole suures osas arvesse võetud; nõuab tungivalt, et Serbia rakendaks soovitusi, mis on esitatud Veneetsia komisjoni ja ODIHRi 15. detsembri 2022. aasta ühisarvamuses Serbia demokraatlike institutsioonide toimimist reguleeriva põhiseadusliku ja õigusraamistiku kohta; kutsub sellega seoses Serbiat üles võtma laiaulatuslikke meetmeid, et vältida ametiseisundi ja riigi ressursside väärkasutamist, sealhulgas tagama selliste tavade üksikasjaliku reguleerimise ning kehtestama selged mehhanismid nõuete täitmiseks ja jõustamiseks ning sanktsioonideks;
4. on tõsiselt mures teadete pärast valijate ulatusliku ja organiseeritud rände kohta, nimelt et tuhandeid nn kummitusvalijaid Serbiast või naaberriikidest, näiteks Bosniast ja Hertsegoviinast (eelkõige Serblaste Vabariigi üksusest) registreeriti teiste Serbia omavalitsuste fiktiivsetel aadressidel, eesmärgiga mõjutada kohalike valimiste tulemusi; märgib, et selline tegevus on ebaseaduslik, ja kutsub õigusasutusi üles neid väiteid uurima; nõuab, et ühtne valijate register vaadataks kiiresti läbi ja kohalikel valimistel kehtestataks hääletamiseks minimaalne elukohanõue, et tulevikus selliseid kuritarvitusi vältida;
5. mõistab hukka tulemuste puudumise kuritegude eest süüdistuse esitamise ja nende eest karistamise osas, sealhulgas tõsiste süüdistuste eest, mis puudutavad kodanike allkirjade võltsimist seoses kandidatuuriga, ebaseadusliku manipuleerimist valijate registri ja hääleõigustega, kodanike ja kandidaatide surveamist ja hirmutamist, korruptsiooni, klientelismi, ning kodanike andmete ebaseaduslikku kuritarvitamist, millega koormati valimiskampaaniat, samuti riigiameti ja ressursside kuritarvitamist, mis oli eriti märgatav kõnealuste valimiste ajal, ning tõhusate mehhanismide puudumist, et vältida valimistel ebaõiglast institutsioonilist eelist;
6. on mures tavade pärast, mis kallutasid tasakaalu ametisolevate valitsejate kasuks, sealhulgas selle pärast, kuidas Serbia president ennast enne kampaaniat ja selle ajal esiplaanile seadis, ning selle pärast, et piir presidendi, riigi ja võimul oleva erakonna vahel hakkab kaduma, mis on otseselt vastuolus rahvusvaheliste standarditega ja 1990. aasta Kopenhaageni dokumendi punktiga 5.4;
7. nõuab tungivalt, et Serbia ametivõimud võtaksid kooskõlas Veneetsia komisjoni 2022. aasta detsembri arvamusega viivitamata vajalikud meetmed, et lõpetada ebaseaduslik käitumine, nagu valijate hirmutamine ja häälte ostmine, ning tegeleda süsteemsete puudustega, mis on seotud valimisjaoskondade ruumipaigutusega, mis toob kaasa ülerahvastatuse, hääletamise konfidentsiaalsuse arvukad rikkumised, ning rühmiti ja perekonniti hääletamise; rõhutab, et meediaseireorganite, näiteks elektroonilist meediat reguleeriva asutuse (REM) ja poliitilise rahastamise kontrolli eest vastutavate asutuste, sealhulgas korruptsiooni ennetamise ameti tõhusus tuleks tagada mitte ainult seadusega, vaid ka praktikas; nõuab ühtse valijate registri sõltumatut auditit, et kõrvaldada

valimisnimekirjades esinevad ebatäpsused;

8. kutsub Serbia ametivõime üles tagama piisavate demokraatlike tagatiste olemasolu, et võimaldada järgmiste korraliste kohalike valimiste korraldamist 2024. aastal ja tulevasi valimisi; rõhutab, et on vastuvõetamatu, et Serbia kui ELi kandidaatriik ei vasta põhilistele Euroopa ja rahvusvahelistele demokraatlikele standarditele;
9. palub komisjonil tellida sõltumatute ekspertide rühmalt põhjalik aruanne, et hinnata ja käsitleda õigusriigi süsteemseid küsimusi Serbias, võttes eeskujuks Põhja-Makedoonia ning Bosnia ja Hertsegoviina õigusriigi olukorda käsitlevad nn Priebe aruanded;
10. nõuab, et EL hõlbustaks valitsuse ja opositsiooni vahelist sisemist ja sisulist dialoogi Serbias, et saada üle praegusest sügava poliitilise polariseerumise õhkkonnast; on seisukohal, et parlament on selles kontekstis kõige sobivam organ tegutsema konstruktiivse ja objektiivse vahendaja rollis;
11. rõhutab, et ELi ühinemisläbirääkimistel Serbiaga ei tohiks astuda edasisi samme seni, kuni ODIHRi ja Veneetsia komisjoni peamiste soovitude rakendamine on oluliselt paranenud, ning läbi viidud põhjalik kohtulik uurimine valimiste ajal teatatud eeskirjade eiramise kohta; palub, et juhul kui Serbia ametivõimud ei soovi peamisi valimissoovitusi ellu viia, kohaldaksid komisjon ja nõukogu rangeid tingimusi ja külmutaksid viivitamata rahalised vahendid, mis eraldati Serbia valitsusele ühinemiseelse abi rahastamisvahendist (IPA III) ja muudest rahastamisvahenditest;
12. rõhutab, kui oluline on austada ja kaitsta kogunemisvabaduse õigust; mõistab sellega seoses hukka politseijõu ebaproportsionaalse kasutamise rahumeelsete meelevaldajate vastu, kes protestivad valimispettuste vastu; tunneb muret väidete pärast, et provokaatorid tungisid meelevaldustele, et sundida politseid sekkuma; rõhutab oma vankumatut toetust Serbia kodanikele nende võitluses Euroopa ja demokraatliku tuleviku eest;
13. kiidab uuringute, läbipaistvuse ja vastutuse keskuse (CRTA) ning vabade valimiste ja demokraatia keskuse (CESID) kodumaiste vaatlejate tööd; mõistab hukka rünnakud CRTA vaatlejate vastu valimispäeval, kui nad jälgisid Odžaci valimisjaoskonnas võimalikku valimispettust; nõuab tungivalt, et Serbia ametivõimud võtaksid kõik vajalikud meetmed, et luua riiklikele ja rahvusvahelistele valimisvaatlejatele head töötingimused, ning kaitseksid neid mistahes vägivalda, ähvarduste, kättemaksu, vaenuliku diskrimineerimise, surve või muu meelevaldse tegevuse eest, mis tulenevad nende õiguste ja vabaduste õiguspärasest kasutamisest, nagu on sätestatud ÜRO inimõiguste kaitsjaid käsitlevas deklaratsioonis (inimõiguste komisjon, resolutsioon nr 2000/61);
14. on mures teatavate kodanike kategooriate koduste aadresside registrist kustutamise pärast, sealhulgas Belgradis ja Lõuna-Serbias, mis jätab need kodanikud ilma hääleõigusest; palub vastutavatel ametiasutustel sellised valimisõiguste tõsised rikkumised viivitamata lõpetada;
15. mõistab hukka ajakirjanike, inimõiguste kaitsjate ja kodanikuühiskonna aktivistide vastu suunatud rünnakud, laimukampaaniad ja ahistamise, mida mõnel juhul on toime pannud valitsusametnikud, eelkõige enne valimisi;

16. peab kahetsusväärseks, et kampaaniaperiood oli väga polariseerunud ning seda iseloomustasid vaenu õhutatav retoorika, verbaalsed rünnakud, vaenukõne ja vastaste isiklik diskrediteerimine;
17. taunib Serbia meediamaastiku murettekitavalt madalat kvaliteeti ja desinformatsiooni tohutut hulka; märgib murega, et suur hulk meediaväljaandeid on valitsuse mõju või kontrolli all, mis tõi opositsioonikandidaatidele kampaania ajal kaasa ebavõrdsed tingimused; peab kahetsusväärseks valitsusmeelsete meediaväljaannete poolt kriitiliste ajakirjanike vastu algatatud rünnakuid;
18. tunneb muret, et vaatamata uutele elektroonilist meediat ning avalikku teavet ja meediat käsitlevatele seadustele on meedia tingimused ja -pluralism halvenenud; on eriti mures selle pärast, et elektroonilise meedia reguleeriv asutus (REM) jättis teadlikult tähelepanuta uutest meediat käsitlevatest õigusaktidest tulenevad kohustused ja rakendas kampaaniaperioodil täiesti passiivset lähenemisviisi, isegi eirates arvukaid teateid selle kohta, et meedia rikub valimiste ajal seadust;
19. peab kahetsusväärseks asjaolu, et naised on kõige kõrgematel valitavatel ametikohtadel endiselt alaesindatud ja et naised olid 18-st nimekirjast vaid kahe eesotsas; peab kahetsusväärseks, et soolise võrdõiguslikkuse küsimusi kampaania käigus peaaegu ei käsitletud; rõhutab, et naiste poliitilises elus osalemise edendamiseks on vaja teha täiendavaid jõupingutusi;
20. teeb presidendile ülesandeks edastada käesolev resolutsioon Euroopa Ülemkogu eesistujale, komisjonile, komisjoni asepresidendile ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrgele esindajale, liikmesriikide valitsustele ja parlamentidele, demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroole, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni Parlamentaarsele Assambleele, Euroopa Nõukogu Parlamentaarsele Assambleele, ning Serbia presidendile, valitsusele ja rahvusassambleele.